

1. Selle organisatsiooni rajasid kuus sõjaveterani aastal 1865. Organisatsiooni nimi tuleneb väidetavalt kreekakeelsest sõnast, mis tähendab rõngast, ringi. Kuus aastat hiljem vastuvõetud seaduse abil lammutasid võimud organisatsiooni laiali.

Organisatsiooni teine tulemine algas aastal 1915, üheksa aastat hiljem oli sel väidetavalt ligi kuus miljonit liiget. 1925. aastal mõisteti aga organisatsiooni üks tippjuht, David Stephenson süüdi kooliõpetaja Magde Oberholtzeri vägistamises ja mõrvas. Et Stephensoni tegu oli absoluutselt sobimatu organisatsiooni moraalikoodeksiga, hakkasid inimesed organisatsioonist massiliselt välja astuma. Veel ühe hoobi andis Stephenson ise, kes oli pettunud, et tema mõjuvõimas organisatsioon teda vangimineku eest ei kaitsnud ning rääkis kaks aastat hiljem ajakirjanikele, kes tippametnikest ja poliitikutest kõik organisatsiooni palgal olid.

1950ndatel tegi organisatsioon veel ühe *comebacki*, kuid hiilgeaegade massilisust ei saavutanud. Tegutseb ka tänapäeval, kuid on suhteliselt marginaalne (väidetavalt kuni 8000 liiget).

Millisest organisatsioonist on jutt?

2. Küsime arhitekti (s. 1945), kes võitis "arhitektuuri Nobeli" ehk Pritzkeri auhinna 2008. aastal. Pritzkeri žürii märkis tema puhul "ennekõike kuraasikat püüdlust uute ideede poole ja väljakutsete esitamist kehtivatele normidele eesmärgiga oma tegevusala piire nihutada". Kaks žürii äranimetatud tööd siin ka piltidena, vasakul kellele püssikuuli, kellele vibraatorit meenutav Barcelona kontorihoone Torre Agbar, paremal Kopenhaageni Konserthuset ehk kontserdimaja. **Kes?**

3. Meil võib-olla mitte nii harjumuspärased, kuid mujal maailmas päris üldlevinud vahukommid on inglise keeles tuntud kui *marshmallow*. See nimi tuleb ühest ravimtaimest, millest tehtud siirupi keegi kavalpea ühel hetkel vahustas ja tarretas.

Millisest taimest?

4. Eesti tuntuima animaatori Priit Pärna karjäär multifilmitegijana algas 1974. Aga juba mitu aastat varem, veel bioloogiatudengina, mängis ta ühes Eesti mängufilmis episoodilist rolli sõjamehena. **Millises mängufilmis?**

5. Eesti suusahüppe pikkusrekord kuulub Kaarel Nurmsalule, kes 2012. aastal hüppas Norras Vikersundi lennumäel XXX m kaugusele. **Kui pikk oli Nurmsalu hüpe?**
(Täpne vastus 2 p, +- kaks meetrit 1 p)

6. 19. sajandi teisel poolel pärast Meiji restauratsiooni hakkasid jaapanlased töö otsinguil kodumaalt välja rändama. Algul USAsse, kui see aga piirid neile sulges, riiki X. Praegugi on selles riigis suurim jaapanlaste diasporaa (1,4-1,5 miljonit inimest). 1980ndatel tulid paljud Jaapani valitsuse kutsel tagasi kodumaale, aga vastupidiselt ootustele ei assimileerunud, vaid moodustasid oma kogukonna. See kogukond on praegu suurim keelt Y kõnelev rahvusgrupp Aasias. 2009. aastal, majandussurutise saabudes, pakkus Jaapani valitsus neile raha, et nad riiki X naaseksid. **Milline riik käib X ja milline keel Y asemele** (võib olla üks ja seesama, aga võib ka mitte olla)?

7. Kes on kunstnik (1923-1997)?

8. Filmi tegevustik areneb Gruusia väikelinnas, mille linnapea Varlam Aravidze on just surnud. Surnukeha aga hakkab pärast matuseid uuesti välja ilmuma, iga kord pärast uuesti matmist, kuni üleskaevamises süüdistatuna vahistatakse Ketevan Barateli nimeline naine. Tolle sõnul ei vääri äratuntavalt Stalinit-Beriat-Mussolinit-Hitlerit meenutava välimusega linnapea, kelle terrori läbi jäid kadunuks naise vanemad ja nende paljud sõbrad, üldse matmist. Naise süüasja arutelul kohtus tulevad päevavalgele Varlami režiimi valusad detailid. Varlami poeg Abel üritab kohtus oma isa nime puhtaks pesta ning advokaadi abil veenda kohust, et Ketevan on süüdimatu ja tuleks sulgeda hullumajja. Varlami pojapoeg on aga oma vanaisa kuritöödest kuuldes nii šokeeritud, et sooritab enesetapu. Lõpuks heidabki Varlami poeg Abel isa surnukeha linnaservas kaljult alla. Muu hulgas kõlab filmis reekviemina Arvo Pärdi topeltkontserdi "Tabula rasa" teine osa "Silentium". **Küsime filmi nime ja režissööri!**

9. Hollywood ei ole ainult kohanimi, seda kasutatakse ka Ameerika filmitööstuse sünonüümina. **Mis asutuse/institutsiooni sünonüümina on käibel Edinburghi rajoon nimega Holyrood?**

10. Nõukogude ajal oli kombeks, et igal teatril oli oma ansambel. Kõige kuulsam neist oli Endla teatri ansambel Kuldne Trio. Samas väga palju ei jäänud oma tuntukselt maha ka Noorsooteatri all umbes 10 aasta vältel tegutsenud ansambel Hampelmann, kelle lauluesitust ka praegu kuulete. **Küsimegi Hampelmanni liikmete nimesid** (kolm õiget 2 punkti, kaks õiget 1 punkt)!

11. Maailma kõige kõrgem (rannikusekvoja) ja jämedam puu (Montezuma küpress) on mõlemad paljasseemnetaimed (gymnospermae). **Milline on kõige kõrgem õistaim** (angiospermae) – pilt paremal?

12. Film "Linnud" kuulub Alfred Hitchcocki filmiparemikku ning üksiti ka kinokunsti ajaloo õudusfilmi klassikute hulka. Filmi seesugusele reputatsioonile on kaheldamatult kaasa aidanud ka üks omalaadne võte. Küsimegi – **mis uudset lähenemist, seda ka maailma filmiajaloo seisukohalt, Hitchcock selles filmis kasutas?**

13. See prantsuse kirjanik kannab perekonnanime, mis kõlab väga sarnaselt (kuigi kirja pilt on eri keelte ortograafia tõttu täitsa erinev) ühe 1990. aastal sündinud jalgpalluri omaga, kes praegu on Arsenalis ründaja (enne seda mängis ManUs) ja kes aitas 2014. aasta MMi valikmängudel Inglise koondise oma 4 väravaga finaalturniirile, kuid seal enam ei skoorinud.

Kirjanikul endal on skandaalsevõitu kuulsus, teda on süüdistatud rassismis, pornograafias, misogüünias ja islamofoobias; paistab aga, et ise ta iga hinna eest skandaale taga ei aja, sest oma viimatisel raamatu ilmumisele järgnema pidanud turnee jättis ta ära, kuna raamatu ilmumine sattus sellele sisu arvestades kõhedalt tähendusliku sündmusega samale päevale (7. jaanuarile 2015). **Mis kirjanik?**

14. Näete paremal pool asuval pildil populaarteadusliku saate Rakett 69 saatejuht-kohtunikku ja noorteadlast, keda autasustati 2012. aastal II preemiaga kategoorias "Parim teadust ja tehnoloogiat populariseeriv teadlane, ajakirjanik, õpetaja vms" konkursil Eesti teaduse populariseerimise auhind. Põhiala on tal inimgeeni uuringud ja farmakogeneetika. **Kes?**

15. See 1967 Saksamaal sündinud riskikapitalist oli üks Paypali asutajatest ja ettevõtte tegevjuht, samuti oli ta üks Facebooki esimesi investoreid. Ta on pannud raha sisse veel kümnetesse idufirmadesse, sh Geni, LinkedIn ja eestlaste TransferWise. Silicon Valley's tuntakse teda kui "Paypali maffia doni". Ta on Forbesi 400 rikkaima inimese seas ning sama ajakirja nn Midaste nimekirjas (ehk riskikapitalistid, kes kõike oma puudutusega kullaks muudavad) 4. kohal. Tunamullu valis TechCrunch ta aasta riskikapitalistiks. Tal on ka omanimeline heategevusfond, mis annab raha mittekasumlikele läbimurdeliste tehnoloogiatega tegelevatele ettevõtmistele. **Kes?**

16. Prantsuslaste rahvuslik sümbolneiu, kes kannab nime Marianne, on jõudnud muu hulgas oma näopildiga ka ühe- ja kaheendistele euromüntidele. Lätlased panid oma ühe- ja kaheeurostele müntidele ka ühe neiu, kes figureeris juba sõjaeelsetel ja taasiseseisvumise järgsetel lätidel. **Mis nime see neiu kannab?**

17. Millise Eesti kirjaniku värssnäidendi järgi on nimetatud kohvik, kunstigalerii ja rahvakultuurikeskus, mis tegutsesid 1990. aastate Tartus? Sama pealkirja kannab ka üks Ultima Thule laul. **Nimeta nii kirjanik kui ka näidend** (kumbki 1 punkt)!

18. Prinzhorni kollektsiooni (*die Sammlung Prinzhorn*) põhiosa koosneb hinnanguliselt umbes 5000 teosest ning on sellisena ka maailma suurim. II maailmasõja eel sattus kollektsioon ohtu, sest ei sobinud natsiideoloogiaga, ning pääses hävitamisest ainult tänu ärapeitmisele. Näha saab seda kollektsiooni Heidelbergis asuvas muuseumis. **Milles seisneb selle kollektsiooni eripära?**

Josef Forster

19. Rootsi kuninglik akadeemia annab alates 1988. aastast välja teadusauhinda, mille kategooriad on valitud Nobeli kategooriate täienduseks - matemaatika ja astronoomia; geoteaduste; bioloogia; ja 2000. aastal anti esimest korda ka polüartriidi uurimise auhind (preemia asutaja ja selle eesmärgil fondi rajaja ise põdes seda haigust). Igal aastal antakse välja ainult üks auhind, kategooriad vahetuvad rotatsiooni korras. Laureaat/laureaadid kuulutatakse välja jaanuaris, preemia antakse kätte aprillis. Tänavused laureaadid on Richard Lewontin ja Tomoko Ohta geneetilise polümorfismi uurimise eest. **Preemia (või selle asutaja) nimi?**

20. Vahel saavad kaverid kuulsamaks kui originaalesitused ning just nii on juhtunud ka kuuldava looga. Kuulete 1985. aasta originaalversiooni. Laulu autor on ka üks selle esitaja. Tõsi, see lugu ei sündinud tal mitte oma põhilise esinejanime alt, vaid kõrvalprojektina. Küsitav on edukas popartist, kelle plaate on müüdud miljonilistes tiraažides. Mh parodeeriti teda ka viimase hooaja näosaates. **Kes?**

21. 19. sajandi lõpus tellis Venemaa kaks suurt raudtee-parvlaeva. Laevade peakonstruktor oli admiral ja maadeavastaja Stepan Makarov. Laevad ehitati valmis Inglismaal, Armstrong Whitworthi dokkides Newcastle's, võeti siis osadeks ja transporditi Listvjanka külla, kuhu oli ehitatud dokid nende kokkupanekuks. 1904. aastal kadus laevade järgi vajadus. **Küsime, mis oli laevade põhiülesanne**, mida need kaks laeva ühendasid? Õige veekogu nimetamise eest saab 1 punkti.

22. See tegelane oli frangi rüütel, kelle hoole all oli Bretooni mark ja kes sai kroonika andmetel ühes lahingus baskide käe läbi surma. Kroonikate järgi polegi temast rohkem teada, aga pärimuses hakkas ta oma elu elama: kangelaslauludes on ta Karl Suure õepoeg, kelle hukkumise loos figureerivad hoopis saratseenid; Pürenee kohapärimuses on ta Kalevipoja-taoline hiiglane, kes on seal "süüdi" pooltes pinnavormides; Dante kohtab teda "Jumalikus komöödias" Marsi väljadel koos teiste ususõdalastega; renessanssiaja Itaalias sai temast (itaaliapärase nimekujuga) galantne (kuid kohmakas) armastaja, kes armastusest hulluks läheb ja palju piinlikke tegusid teeb ning Saksamaal sümboliseeris ta linnade sõltumatust feodaalidest. Ühest tema järjekordsest kehatusest pajatav poem inspireeris Stephen Kingi "Tumeda torni" kirjutamisel. **Mis kangelane?**

23. 1972. aastal avastati, et Gabonis Oklo piirkonnas on toimunud üks nähtus, mille toimumiseks vajalikke tingimusi oli küll oletatud juba varem. Oklo on siiani ainus teadaolev koht Maa peal, kus see aset on leidnud. **Mis nähtus?**

24. Millises linnas asub see 1937-1938. aastail Anton Soansi projekti järgi valminud funktsionalistlike sugemetega **kirik?** Tegemist on ainsa 1930. aastail ehitatud apostliku õigeusu kirikuga Eestis.

25. Küsime nime, mis tähendab kahtteist tosinat. Seda nime kannavad üks tuntud Eesti äriees ja üks rallisõitja, aga ka 2001. surnud Eesti kirjanik. **Nimi?**

26. Liibanoni päritolu USA esseist, õppejõud ja riskianalüütik Nassim Nicholas Taleb on kuulutanud oma missiooniks hävitada kogu senine majandusteaduslik establishment ja muuta pangaduse alustalasid. Laiema tuntuse saavutas ta oma 2001 aasta raamatuga "Fooled by Randomness" (tõlgitud eesti keelde 2011 kui "Juhuse narrid"), mis keskendus rohkem finantsturgudele.

Maailmakuulsuse saavutas ta aga oma 2007. aasta raamatuga, mis on sama nimega kui raamatus arendatav teooria. Lühidalt kirjeldab see teooria sündmusi, mille saabumise tõenäosus oli olematu, mille mõju aga tohutu ning mida keegi ei näinud tulemas, kuid tagantjärele oskab igauks seletada. Teooria idee seisneb selles, et inimesed ei ole üldiselt teadlikud oma teadmiste puudulikkusest ning nii avaldavadki mitte-lineaarsed sündmused kvalitatiivset ja hoomamatut mõju kogu protsessi või süsteemi senisele kulgemisele. Selliste sündmuste näidetena on ta välja toonud näiteks Interneti, personaalarvutid, Esimese maailmasõja, Nõukogude Liidu lagunemise. Teooria nimi pärineb ladinakeelsest väljendist.

Mis on raamatu pealkiri / teooria nimi?

27. Kes on kunstnik (1905-1977)?

28. Euroopa karika / Meistrite liiga on võitnud viiel järjestikusel aastal (1956-1960) vaid üks klubi, Madriidi Real. Kolm korda on järjestikustel aastatel võitnud aga kaks klubi, üks 1971-1973 ja teine 1974-1976. **Nimetage mõlemad klubid!**

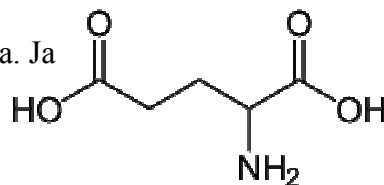
29. See taim kuulub botaaniliselt õunte hulka ning Euroopas looduslikult ei kasva, küll aga kultuuriselt (aedades). Tema viljad kuuluvad antioksidantide tasemelt maailma kõrgeimate hulka. Lisaks on neid rikkalikult C-, A-, E-, B-grupi, P- ja PP-grupi vitamiine ja mineraalaineid, nagu nt kaaliumit, rauda ja mangaani, aga ka joodi, vaske ja boori. Sortidest on tuntumad "Autumn Magic", "Elisabeth", "Hugin", "Königshof". **Mis taim?**

30. BBC aastatel 1979-1982 toodetud sketšisarjast "Mitte need kella üheksased uudised" (Not the Nine O'Clock News) said tuule tiibadesse mitu andekat koomikut, näiteks Rowan Atkinson. **Kes on kõrvaloleval pildil teised kaks koomikut peale Atkinsoni?** Üks neist on viimasel ajal teinud rohkem saatejuhi tööd ja dokumentaale, teisest mehest (surnud 2013) võiks ära mainida näiteks Beani-filmi režissööriks olemise.

Üks õige – 1 punkt.

31. See keemiline ühend reguleerib metaboolseid protsesse kesknärvisüsteemis, seob ammoniaaki, on nootroopse toimega, neutraliseerib toksiine, mängib peaaegu kõrge metaboolse aktiivsusega neuromediaatori rolli. Stimuleerib peaaegu taastavaid oksüdatsiooni protsesse ja valkude ainevahetust. Normaliseerib ainevahetust läbi närvi- ja endokriinsüsteemi funktsionaalse olukorra muutuse. Takistab oksüdatiivsete taastumisprotsesside potentsiaali langust. Suurendab organismi vastupanuvõimet hüpoksiale ja kaitseb maksa. Ja ikkagi on tal soola kujul vastuoluline maine kurikuulsa E-ainena. **Mis ühend?**

32. **Küsime** selle Gauja rahvuspargi territooriumil asuva **mõisa nime**. Mõisa 18. sajandi esimesest poolest pärit puidust barokkstiilis härrasmaja reklaamitakse kui ainukest sellesarnast Lätis. Märkimisväärsed on ka samast ajast pärinevad seinamaalingud. Ajaloo vältel on olnud mõis eri suguvõsade valduses, kuid oma lätikeelse nime sai see 17. sajandil omanikuks olnud baltisaksa aadlisuguvõsa järgi. Olgu öeldud, et mõisa läheduses asub ka samanimeline järv ning sama suguvõsa järgi on nime saanud ka üks Eestis asuv mõis. Suguvõsa eest saab ühe punkti.

33. Selle võistlusklassi esimene eksemplar ehitati ühe Detroidi ajalehe töökojas aastatel 1936-1937. Ajalehelt sai klass ka nime. Maailmameistrivõistlusi ning Euroopa ja Põhja-Ameerika meistrivõistlusi peetakse 1950ndatest; eestlased on saanud nii MM kui ka EM võistlustel päris palju eri karva medaleid. **Mis nime kannab ajaleht?**

34. Küsime ühe gallialaste *oppidum*'i nime; koht oli üks mandubilaste hõimuliidu tähtsamaid kindlustusi ja seal leidis aset viimane tähtis gallialaste ja roomlaste lahing, Gallia sõdade pöördepunkt, mille tagajärjel andis end vangi Vercingetorix. Seda gallialaste kaotust võib pidada keltide ülemvõimu lõpuks Mandri-Euroopa lääneosas ja ühtlasi üheks Caesari suurimaks sõjaliseks saavutuseks. Aga selle täpne asukoht on vaieldav - ühest küljest arvatakse, et see oli Mont Auxois' mäel, teisest küljest ei klapi see Caesari lahingukirjeldusega. Asterixi koomiks pakub asukoha ununemise seletuseks, et ükski gallialane lihtsalt ei taha seda piinlikku sündmust mäletada: kui küsida, siis vanad sõjamehed ainult karjuvad vihaselt: "Mina ei tea, kus see ... on!", "Mitte keegi ei tea, kus see ... on!" ja muud sarnast. **Mis koht/lahing?**

35. Milliste Tove Janssoni muumimaailma karakterite prototüübid olid Janssoni elukaaslased Atos Wirtanen ja Tuulikki Pietilä? Üks õige – 1 p, kaks õiget – 2 p

36. Ennast on ta tutvustanud nii: "Olen portree- ja dokumentaalfotograaf ning mind inspireerivad kiiksuga kohad ning oma reeglite järgi üldisest ühiskonnaelust eraldi toimetavad inimgrupid". Nii ongi ta kaameraga jälginud Eestis elavate vanausuliste elu, mustlaste kodusid ning jäädvustanud ka Tallinna lennuvälja ümbruse datšarajooni hääbumist. Just viimati mainitud fotoprojektiga kutsuti ta ka 2014. sügisel New Yorgi linna suurima fotosündmuse Photoville festivalile. Fotoprojekt „Meie mustlased“ pälvis aga Aasta Pressifoto 2013 tiitli olemusfotode kategoorias. **Kes?**

37. Teda võib pidada üheks tuntumaks eesti tüpograafiks, kel on iseloomulik käekiri. Ta on loonud mitu rahvuslikku fonti nagu näiteks Pagana, Humala, Sulane ning kasutanud neid ka raamatukujunduses. Just tema Pagana fondis on ka Eesti jalgpallikoondise särginumbrid (pildil paremal).

Kirjakunstnikuna on tal ka oma lemmiktähed, milleks on väikesed "s" ja "g". Karjääri alustas ta aga Makarov Muusikus, kus lõi Rock Summeri kujunduse, Tipp-TV ja Top-raadio logod. **Kes?**

38. Selle tarbeeseme idee autoriks võib pidada šotlast James Dewari. Tarbeeseme enda aga arendas välja Saksa leiutaja Reinhold Burger, kellele kuulus laborivarustust ja termomeetreid tootev endanimeline ettevõtte, kus muu hulgas toodeti ka esimene röntgentoru. 1904 patenteeris Burger selle leiutise ning asutas kaks aastat hiljem selle tootmiseks eraldi ettevõtte. Selle ettevõtte nimi on läinud rahvusvaheliselt käibesse kui selle tarbeeseme üldnimi – nagu priimus või kseroks. **Mis tarbeese?**

39. Esimene eurooplane, kes selle saarestikuni jõudis, oli Fernão de Magalhães. Saareelanikud panid ta meeskonnalt pihta kõik mis ripakil, sh lipulaeva päästepaadi, mille järel panid hispaanlastest meeskonnaliikmed saarestikule nime Islas de los Ladrones (Varaste saared). Seejärel kandsid saared veel nimesid Islas de las Velas Latinas, San Lazaruse arhipelaag ja Jardines, kuni 1667. aastal kuulutas Hispaania need enda omandiks ning nimetas oma toonase valitseja, Felipe IV lese järgi nimega, mis kestab tänini. Saarestikku haldab praegu USA. Saarestikust lõunas asub samanimeline geograafiline objekt, mis on saarestikust märksa kuulsam. **Mis saarestik?**

40. Audi nelja rõngaga logo on pärit 1932. aastast kui neli autotoojat ühendati Auto Unioniks. Üks neljast oli Audi ise ehk Audiwerk AG. **Millised olid ülejäänud kolm ettevõtet või automarki** (kaks õiget – 1 punkt, kolm õiget – 2 punkti)?

Vastused

1. Ku Klux Klan
2. Jean Nouvel
3. Altee (*Althea officinalis*)
4. Viimne reliikvia
5. 204 m
6. Brasiilia, portugali
7. Roy Lichtenstein
8. Tengiz Abuladze, Patukahetsus
9. Šoti parlament
10. Kaarel Kilvet, Lauri Nebel, Jüri Aarma
11. Eucalyptus regnans, valitsev eukalüpt
12. Puudub filmimuusika. On ainult kahesugused helid: n-ö loomulikud helid tegevustest (sh laste koorilaul) ning siis *Trautonium*'iga tekitet elektroonilised helid.
13. Michel Houellebecq (sarnase kõlaga nime kannab jalgpallur Daniel Welbeck)
14. Riin Tamm
15. Peter Thiel
16. Milda
17. Hugo Raudsepp, Sinimandria
18. Vaimuhaigete kunst
19. Crafoordi preemia (Holger Crafoord)
20. Prince (esineb koos ansambliga The Family)
21. Laevad ühendasid Baikali järvel Trans-Siberi magistraali lääne- ja idaosa. 1904. valmis raudteelõik ümber Baikali järve.
22. Roland (Orlando, Hruodland, Rowland)
23. Nn looduslik tuumareaktor ehk georeaktor – sealses tuumamaardlas on kunagi looduslikult esinenud lõhustumis-ahelreaktsioon.
24. Kohtla-Järve
25. Gross. Ärimees Oleg Gross, rallisõitja Georg Gross, kirjanik Villem Gross
26. Must luik (Black Swan)
27. Richard Uutmaa
28. Amsterdami Ajax, Müncheni Bayern
29. Aroonia
30. Griff Rhys Jones, Mel Smith
31. Glutamiinhape, E621 on tema naatriumisool
32. Ungurmuiža (Ungern-Sternbergid)
33. Detroit News – jääpurjekate klass DN
34. Alesia
35. Nuuskmõmmik, Tuu-tiki
36. Annika Haas
37. Mart Anderson
38. Termos
39. Mariaani
40. Zschopauer Motorenwerke J. S. Rasmussen (ehk DKW – Dampf-Kraft-Wagen), Horch, Wanderer

Küsimused: Reet Ruusmann, Külli Kressa, Ehte Puhang, Hardo Lilleväli, Aivar Õepa